

მორალური კრიზისი და პროფესიული სტანდარტი ქართულ აკადემიურ სივრცეში

ზურაბ თარგამაძე

თსუ, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის ისტორიისა
და ეთნოლოგიის ინსტიტუტი,
კავკასიის უნივერსიტეტი
zurab.targamadz@tsu.ge

წინამდებარე წერილით აკადემიურ სივრცეში მიმდინარე მოვლენებს გვინდა გამოვხატოთ. თუმცა, ეს გამოხატულება თავისი ხასიათით ცდება ოდენ კრიტიკული თვალსაზრისის, ანდა პოზიციის დაფიქსირების სურვილს. ჩვენი მიზანია, შევხვით ქართულ მეცნიერებაში არსებულ ფუნდამენტურ პრობლემას. მით უფრო მნიშვნელოვნად მიგვაჩნია აღნიშნული საქმე ბოლო წლებში საქართველოში არსებული ვითარების გათვალისწინებით. ვფიქრობთ, დღეს საზოგადოების ჯანსაღი ნაწილისათვის, მათ შორის, იმათთვისაც, ვინც წლების განმავლობაში აკადემიურ წრეებში არსებულ გამოწვევებს ადამიანური სისუსტეებითა თუ სხვადასხვა პირთა ხასიათის თავისებურებით ამართლებდა, აშკარა უნდა იყოს ამ პრობლემათა წარმოშობის რეალური მიზეზი.

იმათთვის კი, ვისთვისაც ამ წერილის შინაარსი ზედმეტად პათეტიკური ან შეურაცხმყოფელიც შეიძლება აღმოჩნდეს და, შესაძლოა, ბრალიც დაგვდონ იმაში, რომ ვინმეს მორალს ვუკითხავთ, თავიდანვე განვმარტავთ, რომ, დიახ, ჩვენი მიზანი სწორედ ასეთია! და, უფრო მეტიც, ვფიქრობთ, ამის უფლებაც გვაქვს! პირველ რიგში, სწორედ იმის გამო, რომ, მათგან განსხვავებით, ვინც ამ წერილის შინაარსის წაკითხვის შემდგომ საკუთარ თავს ამოიცნობს მასში, არასოდეს დაგვიხუჭავს თვალი უსამართლობაზე და ყოველთვის იქ ვიდექით, სადაც სიმართლე გვეგულებოდა. უსამართლობის შემთხვევები კი, განსაკუთრებით ივანე ჯავახიშვილის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ისტორიის მიმართულებაზე, რომელთან კავშირიც არ გაგვიწყვეტია უკანასკნელი ცხრამეტი წლის განმავლობაში, როგორც სტუდენტს, როგორც მოწვეულ ლექტორს, როგორც მეცნიერ-თანამშრომელს, უამრავი იყო და არის.

არც იმაში გვეპარება ეჭვი, რომ ჟურნალ *ქახთუდ წყახოთმცოდნეობის* მკითხველთა უმეტესობისათვის კარგადაა ცნობილი უნივერსიტეტის ისტორიაც და ამჟამინდელი მდგომარეობაც, სწორედ ამიტომ იმედი გვაქვს, რომ ეს წერილი იპოვის ობიექტურ შემფასებელს.

რაც შეეხება პრობლემებს, სურვილისა და მონდომების შემთხვევაში, ფაქტობრივად დოკუმენტურადაა შესაძლებელი იმ მრავალწლიანი უსამართლობის დადასტურება, რომელსაც ადგილი აქვს კონკრეტულად თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში.

ცხადია, შემთხვევით არც სათაური შეგვირჩევია წინამდებარე წერილისათვის. ქართულ აკადემიურ სივრცეში არსებულ პრობლემათა უმეტესობის მიზეზი, ჩვენი აზრით, არა მხოლოდ სხვადასხვა სფეროებში დასაქმებულ ადამიანთა პროფესიულ უუნარობაში, არამედ, სწორედ, საზოგადოებრივი და პროფესიული ეთიკის არქონაშია. ადამიანი, რომლის ცხოვრებისეული მიზანი ქვემარტების ძიებაა, შეუძლებელია სინამდვილეში იმდენად „არაამქვეყნიური“ იყოს, როგორი რომანტიზებული წარმოდგენებიც არ უნდა გვქონდეს მეცნიერის „არაპრაქტიკულობაზე“, რომ სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვან საკითხებთან მიმართებაში გამოჩენილი მისი უპრინციპობა გავამართლოთ. უზნეო ადამიანი შეუძლებელია იყოს კარგი მეცნიერი! თუ ამ პრინციპს გავიზიარებთ და თვალს გადავავლებთ, ბოლო ათწლეულებში და კიდევ უფრო შორსაც, ქართული მეცნიერების „მიღწევებს“ ჰუმანიტარულ დარგში, უმეტესწილად დავრწმუნდებით ზემოთქმული აზრის ქვემარტებაში.

არსად გამქრალა საბჭოთა პერიოდისა და XX საუკუნის 90-იანი წლების კორუფცია, ჩანყობილი კონკურსები, კოლეგათა დევნა, სტუდენტების შევიწროება არა მხოლოდ აკადემიური კუთხით. ყოველივე ამის ახსნა შეუძლებელია ზოგადად ადამიანის, მით უფრო, მეცნიერის გამოუვალი, მათ შორის, მძიმე ეკონომიკური მდგომარეობით.

მართალია, პრობლემის სათავე ის ადამიანები და მათი მენტალიტეტი, რომლებიც წარმატებით თანამშრომლობენ ყველა სისტემასთან, თანაც ისე, რომ სამეცნიერო თვალსაზრისით, რაიმეს რეალურად ღირებულის შექმნაც არ უნევთ, მაგრამ მთავარი მაინც ჩვენი უუნარობაა ამოვიცნოთ ასეთი ადამიანები. გვესმის, რომ ეს არც თუ ისე იოლი საქმეა, არსებობს პირადი ურთიერთობები (სამწუხაროდ, საკუთარი მდგომარეობიდან გამომდინარე ხშირად ეს ადამიანები გარკვეული ავტორიტეტითაც სარგებლობენ სტუდენტებში) და ა. შ., ბევრი მიზეზის გამო რთულია, გაწყვიტო ყველანაირი კავშირი სისტემასთან, რომლის ნაწილიც წლების განმავლობაში თუნდაც როგორც სტუდენტი იყავი, მაგრამ ფაქტია, რომ თუ გვსურს უკეთესი საზოგადოება და უკეთესი უნივერსიტეტი სიმართლეს თვალი უნდა გავუსწოროთ. სიმართლე კი ის არის, რომ დღეს უნივერსიტეტი დაშორდა იმ ღირებულებებსა და ფასეულობებს რომლის საფუძველზეც ის შეიქმნა. იმის ნაცვლად, რომ ეს კედლები ახალგაზრდისათვის სულიერი და ინტელექტუალური თავშესაფარი იყოს, მით უფრო, გარემოში სადაც მიზანმიმართულად ხდება ე. წ. კონსერვატორული სინამდევნილები კი ულტრამემჯვენე იდეებისა და ზოგადად რადიკალიზმის წახალისება, ის იქცა გაურკვეველი მორალური ღირებულებებისა და არაპროფესიონალების თავშესაფრად.

ამ ადამიანთა მიერ ჩადენილ უსამართლობათა ჩამონათვალი, რომელსაც წლების განმავლობაში პირადად შევსწრებივართ და გაგვიპროტესტებია კიდევაც თანამოაზრეებთან ერთად ჩვენი საქმიანობითა და, პირველ რიგში, არჩევნით ვყოფილიყავით თუნდაც არაკომფორტულ, თუმცა იმ მხარეს, სადაც სიმართლე იყო, უსასრულოდ შეიძლება გაგრძელდეს და ერთი წერილი, ცხადია, მის აღსაწერად არ არის საკმარისი. ეს ამჯერად არ არის ჩვენი მიზანი.

რაში ვხედავთ გამოსავალს? ცხადია, სისტემის გაჯანსაღებას სჭირდება ხისტი და მკაფიო გადაწყვეტილებების მიღება. სამწუხაროდ, ვერც ერთ ეტაპზე ვერ მოხერხდა უხილავი ძაფების განწყვეტა იმ ხალხთან, რომლებიც წლების განმავლობაში მართავდა ამ სისტემას, ემსახურებოდა და თავადაც სჩადიოდა უსამართლობას. ისინი დღესაც იკავებენ უმაღლეს აკადემიურ პოზიციებს ისე, რომ მათთვის არც სამართლებრივად მოუთხოვია ვინმეს პასუხი და, ცხადია, არც თავად ჩაუთვლიათ საჭიროდ რაიმე ფორმით მაინც აეხსნათ თავიანთი პოზიცია უმწვავეს საკითხებთან დაკავშირებით მათი მონაწილეობისა და როლის შესახებ. სწორედ ამიტომ, რომ, თაობათა ცვლის მიუხედავად, დიდად არაფერი შეიცვალა. უნივერსიტეტი დღესაც იმართება საბჭოური ტრადიციების შესაბამისად, სადაც მეცნიერი არა აკადემიური მიღწევების გამო, არამედ იმიტომ, დაფასებული, რომ მას ასეთი სამსახურებრივი პოზიცია უკავია და ჭაღარაშერეულიც თუ არის, ეს კიდევ დამატებითი საბუთია, რომ უპირობოდ „მართალი“ და „პატიოსანი“ კაცია და, შესაბამისად, იმსახურებს ამა თუ იმ პატივს, მაგალითად, „მეცნიერების მეტრის“ და ა.შ.

აკადემიური კორუფცია დღესაც ნორმაა. მართალია, ახლა იმ ფორმით აღარ ხდება ანგარიშსწორება, როგორც ადრე, მაგრამ ყველამ კარგად იცის, რამდენად მნიშვნელოვანია ლოიალურობა გარკვეული წრეებისადმი ამა თუ იმ სახელმწიფო დაფინანსების ან თანამდებობის მიღებისათვის. ამის შესანიშნავი დადასტურებაა, განსაკუთრებით ბოლო წლებში, შოთა რუსთაველის საქართველოს ეროვნული სამეცნიერო ფონდის საქმიანობა. ზედმეტი ძალისხმევით გარეშეა შესაძლებელი იმის გარკვევა, ვინ და რატომ იღებდა წლების განმავლობაში დაფინანსებას. ცალკეულ შემთხვევებში ეს ასიათასობით ლარია. გამარჯვებული პროექტების გამოვლენის პრაქტიკა, რომელიც დაინერგა ამ ფონდში, ემსახურება არა სამეცნიერო ხარისხისა და სტანდარტის ამაღლებას, არამედ იმას, რომ შემთხვევით ვინმე არასახურველმა პერსონამ ან ადამიანთა ჯგუფმა არ მოიპოვოს დაფინანსება. ეს სისტემა უზრუნველყოფს იმას, რომ გამსვლელი ქულის მქონე პროექტი შეიძლება დამარცხებულად გამოცხადდეს. ჩვენ თავადაც აღმოვჩნდით, კოლეგებთან ერთად,

ასეთი უსამართლო პირობების მსხვერპლი. კიდევ უფრო ცინიკურია კონკურსების ადმინისტრირების პროცესი. ახლა იმ რეალობაში აღმოვჩნდით, რომ პერსონალური მონაცემების დაცვის აბსურდული მიზეზით ეს დაწესებულება ასაიდუმლოებს დაფინანსებული პროექტების ავტორთა ვინაობას, მაშინ, როდესაც თავად ფონდის უმთავრესი მიზანი, წესით, მეცნიერებისა და მეცნიერთა პოპულარიზება უნდა იყოს.

ჰოდა, ახლა გვინდა ვიკითხოთ, არა რიტორიკულად, არამედ პირდაპირ, როგორ არიან ის ადამიანები, ღირსეული მეცნიერები, რომლებიც წლების განმავლობაში მონაწილეობენ ამ კონკურსთა კომისიებში, ხელს აწერენ უსამართლო გადაწყვეტილებებს, შემდეგ პირად საუბრებში თავს იმართლებენ ათასი სულელური და უსუსური მიზეზით, რომელთა საერთო სახელია: „ასეა, ძმაო, ეს ცხოვრება მოწყობილი!“. იქნებ მათ შორის ისეთებიც ერიონ, რომლებსაც თითქოს, სამეცნიერო თვალსაზრისით, რაიმე „ღირებულებაც“ კი აქვთ შექმნილი, მაგრამ ვერც ეს გამოდგებოდა ვინმეს გასამართლებელ არგუმენტად. და საერთოდ, პროფესიონალიზმთან დაკავშირებულ პრობლემას, სათანადო მონდომების შემთხვევაში, დროთა განმავლობაში ეშვება კიდევ. ჯერ ერთი, მიუხედავად ყველაფრისა, კრიტიკულად ცოტა, თუმცა უნივერსიტეტში ყოველთვის იყვნენ და დღესაც არიან ღირსეული მეცნიერები ვისგანაც რაიმეს სწავლა შეიძლება და, მეორეც, ბოლოს და ბოლოს, მომავალ თაობებში გადაწყდება ეს საკითხი. კიდევ ერთხელ ვამბობთ, ეს არ არის ძირითადი სირთულე. პრობლემა, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ზნეობის უქონლობაა. არა განსხვავებული ხედვა, ან აღქმა ღირსებისა და სამართლიანობის, ან თუნდაც ხასიათი თუ უხასიათობა, არამედ უზნეობა!

როდესაც ვსაუბრობთ ახალი საზოგადოების დაბადებაზე, აუცილებელია, რომ ეს ახალი საზოგადოება, მართლაც, ახალი იყოს, პირველ რიგში, ზნეობრივი თვალსაზრისით. სხვანაირად შეუძლებელი იქნება სამეცნიერო სივრცისა და, მით უფრო, ქვეყნის ქრისტიანული და ევროპული ღირებულებების წიაღში დაბრუნება. ამას მხოლოდ მაშინ შევძლებთ, როდესაც ყველას და ყველაფერს თავის სახელს დავარქმევთ. გვესმის, რომ ამისათვის მნიშვნელოვანი ძალისხმევა და გამბედაობა იქნება საჭირო, თუმცა გვჯერა და ამის საფუძველს როგორც ჩვენი თაობის არაერთი წარმომადგენლის, ასევე უფროსი თაობის მეცნიერთა ჯანსაღი ნაწილის პოზიციებიც გვაძლევს.

დაბოლოს, თბილისის ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი რომ ქართულ სინამდვილეში ყველაზე ავტორიტეტულ უმაღლეს სასწავლო დაწესებულებად რჩება, ამაზე კამათისაგან, ალბათ, ბევრი შეიკავებდა თავს, თუმცა არა იმ მიზეზით, რომ ეს ობიექტურად ასეა დღეს, არამედ უფრო იმის გამო, რომ ამ დაწესებულების დამაარსებელთა და მის პირველ ხელმძღვანელთა შორის იყვნენ უთუოდ გამორჩეული ადამიანები როგორც აკადემიური, ასევე ღირებულებების თვალსაზრისით. ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ხელმძღვანელთა დღევანდელი ზნეობრივი სულისკვეთების გასაგებად, საკმარისია პირველ კორპუსში რექტორის კაბინეტის მიმდებარედ უნივერსიტეტის დამფუძნებელი რექტორების – ივანე ჯავახიშვილისა და პეტრე მელიქიშვილის გვერდით, წითელი რექტორების პორტრეტების ჩამოკიდება. გასაგებია, რომ წარსულს ვერ და არ ვივინყებთ, მაგრამ რას და რატომ არ ვივინყებთ? საშინელი ტერორის წლებს, რომ არ დავუშვათ მისი გამეორება მომავალში თუ საქართველოს წინაშე მათს „ღვანულს“, ვინც სინამდვილეში ივანე ჯავახიშვილი სიკვდილამდე მიიყვანა, ვინც ექვთიმე თაყაიშვილს პროფესორის წოდება ჩამოართვა და შესაფერისი დაკრძალვაც არ აღირსა, ვინც მრავალი ნიჭიერი ახალგაზრდა შეიწირა. ჩვენ ამ პასუხის პირველ ნაწილს ვეთანხმებით, მაგრამ აშკარაა, რომ არა ამ პორტრეტების გამოფენის იდეის ავტორი. თუ ეს ასე არაა, მაშინ ცხადია, ამ პორტრეტებს უნივერსიტეტის კედლებზე კი არ უნდა ვკიდებდეთ, არამედ ოკუპაციის მუზეუმში. იმ ფორმით, რა ფორმითაც არიან წარმოდგენილი ეს „პატივცემული გვამები“ უნივერსიტეტის კედლებში, თავისთავად მეტყველებს უნივერსიტეტის ამჟამინდელი ხელმძღვანელობისა და ზოგადად ქართული საგანმანათლებლო სისტემის სულიერ მდგომარეობაზე. ამიტომაც ცოტას თუ უკვირს და უკვე ლამის ნორმადაა ქცეული ის, რის თაობაზეც ზემოთ მოგახსენებდით.

ამ წერილს არ წერს ადამიანი, რომელსაც საკუთარი მომავალი არ აღელვებს, ასე იფ-

იქნება ალბათ ზოგი ჩვენი „მეგობარიც“. პირიქით, სწორედ იმიტომ ვწერთ, რომ გვადელ-
ვებს და თანაც არა მხოლოდ პირადი, არამედ საერთო და ქვეყნის მომავალი!

წერილს დავასრულებთ ქართველი ერის მამის – ილია ჭავჭავაძის, ცნობილი მოთ-
ხრობის სათაურში დასმულ რიტორიკულ შეკითხვაზე: კაცია – ადამიანი?!, ჩვენეული პასუ-
ხით: ზნეობისა და თავისუფლების გარეშე ადამიანი არ არის ადამიანი!

PROFESSIONAL STANDARD AND MORAL CRISIS IN GEORGIAN ACADEMIC ENVIROMENT

Zurab Targamadze

TSU, Ivane Javakhishvili Institute of History and Ethnology,
Caucasus University
zurab.targamadze@tsu.ge

The paper aims to discuss the main problems of Georgian academic community. According to the author, to revive and return to its historical, Christian and European roots, Georgian society firstly should solve the moral problems. Otherwise, it will be impossible to overcome scientific corruption and nepotism and improve academic quality.

The revitalizing of academic space in Georgia should be made the fundamental transformation, including removal "scientists" – who have been supported and represented this vicious system during the years – from the academic space.